

خاویار مصنوعی چیست؟

شاید برای تان جالب باشد که بدانید بسیاری از کشورها نیز اقدام به تولید خاویار کرده‌اند، ولی این خاویار از ماهیان خاویار به دست نمی‌آید. به این نوع خاویار در اصطلاح خاویار مصنوعی می‌گویند که کیفیت و خواص آن اصلاً قابل مقایسه با خاویار اصیل نیست. در سال‌های اخیر، تهیه خاویار مصنوعی در کشورهای اسپانیا، روسیه و ژاپن رونق پیدا کرده و در واقع این فرآورده، محصولی مشابه خاویار ماهیان خاویاری بوده است. این خاویار از تخم‌های منجمد ماهی آزاد و ماهی هرینگ تولید می‌شود.

در تکنولوژی ساخت خاویار مصنوعی، تمامی تخم‌ها را به شکل خمیری درآورده و پس از اضافه کردن ژلاتین به آن و تنظیم قوام آن، به صورت قطرات توپی شکل در می‌آورند که البته این خاویارها به محض قرار گرفتن در شرایط گرما از لحاظ ظاهری شکلی ناپایدار به خود گرفته و به ژله تبدیل می‌شوند. در آخر از دستگاهی استفاده می‌شود که با اشعه مادون قرمز کار می‌کند و عمل‌آوری در آب نمکی که طعم خاویار به آن داده شده، انجام می‌گیرد.

خشک کردن محصول بر حسب خصوصیات آن انجام و سپس بسته‌بندی و پاستوریزاسیون آن به اجرا گذاشته می‌شود.

نتایج بررسی نشان داد که خاویارهای مصنوعی از لحاظ کیفیت حسی-چشایی و شیمیایی به طور کامل با خاویارهای طبیعی متفاوت بوده و ارزش غذایی نیز ندارند.

از لحاظ دانه‌بندی، برخلاف خاویار طبیعی که شکل بیضی یا گرد دارند، خاویارهای مصنوعی اشکال چند وجهی داشته و به صورت توده ژله‌ای است.

لازم به ذکر است که بسیاری از خاویارهای موجود در بازار ایران که تحت عنوان خاویار روس یا آذربایجان با قیمت‌های نازل به فروش میرسد احتمالاً خاویار مصنوعی است

مشتریان خارجی، خاویار ایران را ده‌ها برابر قیمت خاویار پرورشی دیگر کشورها می‌خرند، اما در سال‌های اخیر، ورود خاویار تقلبی در بازار ایران، باعث شده است که برخی خریداران خارجی با نگاه‌های تردیدآمیز به محموله‌هایی که از ایران فرستاده می‌شود، نگاه کنند. خاویار تقلبی که حدود یک‌پانزدهم ارزش خاویار اصل، قیمت دارد، اعتبار خاویار تولیدشده در ایران را با خطر جدی روبه‌رو کرده است. خاویار تقلبی را از نوعی خمیر می‌سازند و با رنگ، ژله و طعم‌دهنده‌ها به جای خاویار اصل در بازار توزیع می‌کنند. این محصول از درون شکم ماهیان خاویاری و تخم آنها به دست نمی‌آید و از بسیاری از خاصیت‌های درمانی و مواد مغذی خاویار تهی است. با وجود آن که تولید خاویار ایرانی در ۲۰ سال گذشته با رکود شدیدی روبه‌رو بوده است، اضافه شدن معضل قاچاق خاویار تقلبی که بیشتر از اسپانیا، ژاپن، آذربایجان و دیگر کشورهای آسیای میانه به ایران می‌آید، نه تنها به این رکود شدت می‌بخشد، که اعتبار خاویار ایران را در بازارهای بین‌المللی خدشه‌دار می‌کند. در دهه ۶۰ سالانه حدود ۲۰۰ تن خاویار در کشور به دست می‌آمد، اما اکنون این میزان به ۱۰ تن در سال کاهش یافته است. زاد و ولد ماهیان خاویاری نیز طی این دوره کاهش بسیاری داشته است. در دهه‌های گذشته ۳ درصد از بچه ماهیان خاویاری به ماهی بالغ و آماده برداشت خاویار تبدیل می‌شدند، اما

اکنون این ضریب بازگشت به ۰/۰۱ درصد رسیده است. آلودگی مصب رودخانه‌ها که محل عبور ماهیان خاویاری است، باعث شده است که زاد و ولد ماهیان خاویاری تا ۳۰۰ برابر کاهش داشته باشد. حدود ۹۰ درصد خاویار جهان از ماهیان خاویاری دریای خزر به دست می‌آید و ایران ۴۵ درصد از این میزان را تولید می‌کند. خاویار سیاه ایران به دلیل اینکه از ماهیان آزاد به دست می‌آید ۲۰ برابر خاویار دیگر کشورها قیمت دارد. می‌توان گفت که هر کیلو خاویار تولیدی در ایران حدود ۳۰ تا ۴۰ بشکه نفت ایران ارزش اقتصادی دارد و ظرفیت قابل توجهی برای صادرات به حساب می‌آید. نیمی از خاویار کشور در استان گلستان تولید می‌شود. گلستان ۳ مرکز فراوری ماهیان خاویاری دارد که منطبق با استانداردهای اتحادیه اروپا شناخته شده است. با این حال، این استان از سال‌های طولانی تولید خاویار فاصله گرفته است. به گفته علی‌اکبر پاسندی، مدیرکل شیلات گلستان، در سال ۱۳۵۱ در این استان هر سال ۱۲۰ تن خاویار به دست می‌آمد، اما اکنون تولید خاویار در گلستان به سالانه ۳/۶ تن رسیده است. از ابتدای سال تا پایان شهریور امسال نیز فقط ۶۵۰ کیلوگرم خاویار در گلستان جمع‌آوری شده که به اندازه تولید خاویار در مدت مشابه سال گذشته است. صید بیش از حد مجاز و غیرقانونی، قاچاق، ساخت سد و پل بر روی رودخانه‌ها، تخریب محل‌های تخم‌ریزی و آلودگی‌های محیط زیستی، تاس ماهیان خاویاری ایران را که با قدمت تاریخی ۲۵۰ میلیون ساله «فسیل زنده» دریای خزر لقب گرفته‌اند، با خطر انقراض روبه‌رو کرده است. سرهنگ صفی‌یاری، فرمانده یگان حفاظت منابع آبی شیلات ایران، در این باره می‌گوید: «در استان گلستان قاچاقچیان با قایق‌های تندرو به مرز دریایی کشورهای همسایه می‌روند، خاویار را بسیار ارزان می‌خرند و از طریق مرز زیرزمینی به بازار مصرف داخلی هدایت می‌کنند. به دلیل ضعف در برخورد با عوامل صید غیرمجاز و قاچاقچیان، تعداد ماهیان خاویاری دریای خزر به مرز بحران رسیده است.» وی اضافه می‌کند: «براساس پژوهش‌های مؤسسه تحقیقات شیلات ایران، در صورت ادامه وضع موجود تا سال ۱۴۰۰ دیگر اثری از خاویار و ماهی سفید نخواهد ماند.» به گفته فرمانده یگان حفاظت منابع آبی، صید هر ماهی خاویاری برای قاچاقچی ۵۰ میلیون تومان سود دارد، اما ۵۰ میلیارد تومان به کشور صدمه می‌زند. فروش نرفتن ماهیان خاویاری نیز دلیل دیگری برای تضعیف تولید خاویار ایران شده است. عبدالحسین ناصری، نماینده مردم گرگان در مجلس، اسفند سال گذشته اعلام کرد که به دلیل پروتکلی که ایران با سایر کشورهای حاشیه دریای خزر امضا کرده است، صدور خاویار طبیعی در این کشورها ممنوع شده است. به گفته این نماینده مجلس، ۴/۵ تن خاویار با ارزش ۱۲ میلیون یورو به همین دلیل در انبارها مانده بود. ناصری در گفت‌وگو با «همشهری» می‌افزاید: «وزارت جهادکشاورزی درباره خاویارهای انبارشده هنوز گزارشی به مجلس نداده است. پروتکل ممنوعیت صادرات بدون اینکه هیچ زیرساختی برای خاویار پرورشی ایران به وجود بیاید، امضا شده است. البته در استان‌هایی مثل قم یا مازندران مراکز کوچک پرورش ماهی خاویاری تاسیس شده، اما هنوز به مرحله تولید انبوه نرسیده است. موافقت اصولی ساخت بزرگ‌ترین مرکز پرورش ماهیان خاویاری در گلستان نیز امضا شده، اما هنوز هیچ کار اجرایی صورت نگرفته است.» او می‌افزاید: «اگر این مراکز هم آماده شوند، بلوغ ماهی خاویاری ۱۰ سال طول خواهد کشید. در حالی که کشورهای مجاور دریای خزر اکنون خاویار پرورشی آماده دارند و بازار را در دست گرفته‌اند. ما سال‌ها پیش که پروتکل را امضا کردیم، باید به فکر پرورش ماهی خاویاری می‌بودیم.» با این حال، مصطفی عقیلی‌نژاد، مدیر اداره ماهیان خاویاری استان گلستان، در گفت‌وگو

با «همشهری» می‌گوید: «مجوز صادرات خاویار برای سال ۲۰۱۰ میلادی از سوی شرکت مادر تخصصی محصولات کشاورزی، دامی و منابع طبیعی صادر شده است و مشکلی از این بابت نداریم.» همچنین به گفته او اغلب ۶۵۰ کیلوگرم خاویار تولید شده در نیمه اول امسال در گلستان، در اختیار مراکز احیا و تکثیر نسل ماهیان خاویاری قرار گرفته است تا بازسازی نسلی در این گونه ماهی انجام شود. عقیلی‌نژاد می‌گوید: «در گلستان تا شهریور امسال، به اندازه سال گذشته خاویار تولید شده است، اما نمی‌توان پیش‌بینی کرد که تا آخر سال چه میزان خاویار استحصال می‌شود.» در استان گلستان بیش از ۳۰۰ صیاد ماهی خاویاری به کار مشغولند که اکنون با چشمانی نگران به چشم‌انداز حرفه‌شان می‌نگرند. از یک‌سو تحقیقات در خلیج گرگان که محل تخم‌ریزی ماهیان خاویاری است، نشان می‌دهد که این روزها تولید مثل ماهیان بسیار کم‌بازده شده است، به طوری که برای حفاظت از تاس‌ماهیان در سال ۷۶ انستیتو تحقیقات بین‌الملل ماهیان خاویاری تاسیس شد. آن زمان خطر انقراض به حدی نزدیک بود که مسئولان مؤسسه تحقیقات شیلات ایران به فکر ایجاد بانک ژن، اسپرم و دی.ان.ای ماهیان خاویاری افتادند. از سوی دیگر صیادانی که با زحمت شبانه‌روزی خاویار را قانونی به دست می‌آورند، همچنان به بسته‌های ۱۰۰ گرمی خاویار تقلبی چشم می‌دوزند که در بازار به جای ۱۵۰ هزار تومان، ۱۰ هزار تومان فروخته می‌شود؛ به رودخانه‌هایی که زمانی محل تخم‌ریزی ماهیان خاویاری به شمار می‌رفت و اکنون به زباله‌دانی تبدیل شده نگاه می‌کنند و هر روز به صیادانی بر می‌خورند که ماهیان خاویاری را غیر قانونی از دریا صید می‌کنند.